

УДК 336. 77

Ю.О. РУСІНА, О. В. ЛУЧІНА

Київський національний університет технологій та дизайну

**ОЦІНКА КРЕДИТНОЇ АКТИВНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ:
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ**

У статті розглянуто матеріали про кредитну діяльність комерційних банків, від якої формується значна частина прибутку. Визначено поняття «кредит». Також проведено аналіз наданих банками кредитів за період вересень – жовтень 2012 року.

Ключові слова: кредитна діяльність, аналіз кредитів, нефінансові корпорації, домашні господарства.

Сучасний етап розвитку вітчизняної економіки та банківської системи характеризується значним динамізмом та невизначеністю. У цих умовах надзвичайно актуальним є потреба кредиту та його використання.

Кредитування виробництва та товарообігу є найбільш важливою і відмінною рисою діяльності банків порівняно з іншими фінансовими та нефінансовими організаціями.

Актуальність проблеми аналізу кредитної діяльності банків знайшла відображення в низці публікацій вітчизняних та іноземних науковців і практиків. Зокрема, значний внесок в розкриття цієї теми зробили О. Барановський, О. Васюренко, В. Міщенко, А. Мороз, А. Ковальчук, С. Реверчук, М. Савлук, Т. Смовженко, О. Лаврушин, Пітер З. Роуз, Едвард І. Альтман, А. Тюрго, основоположники натуралістичної теорії кредиту: А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. Мілль та інші науковці.

Об'єкти та методи дослідження

Кредит виник на певному етапі розвитку людського суспільства: спочатку, як явище зумовлене особливими взаємовідносинами між товаровиробниками.

Термін «кредит» походить від латинського слова «kredo», що означає вірно. Оскільки для одержання кредиту необхідно щоб той, хто його надає, довірив тому, хто хоче ним скористатися. З розвитком товарного виробництва кредит стає обов'язковим атрибутом господарювання. Оскільки внаслідок спеціалізації виробників та виготовлення певних видів товарів виробництво перетворюється у замкнутий ланцюг.

Кредит допомагає уникнути безперерійно здійснювати виробництво товарів та обмін ними. Кредитні відносини не можуть виникнути, якщо авансовані у виробництво кошти не здійснюють кругообороту [5].

Кредит – це позичковий капітал банку у грошовій формі, що передається у тимчасове користування на умовах забезпеченості, повернення, строковості, платності та цільового характеру використання [3].

Кредитні вкладення, або кредитний портфель, комерційного банку – це сукупність усіх позик, наданих банком з метою отримання доходу [4].

На сьогодні економічна наука визначає основними дві провідні теорії кредиту: натуралістичну та капіталотворчу.

Натуралістична теорія в загальних рисах зводиться до таких положень:

1. Об'єктом кредиту є тимчасово вільний капітал у натурально-речовій формі;
2. Кредит – це форма руху матеріальних благ, а тому роль кредиту полягає в перерозподілі цих благ у суспільстві;
3. Позичковий капітал є реальним капіталом, тобто капіталом у речовій формі;
4. Банки є лише посередниками в кредиті, спочатку акумулюючи вільні кошти, а потім розміщуючи їх у позику;
5. Пасивні операції банків є первинними порівняно з активними.

Заслугою натуралістичної теорії було те, що її представники виходили з первинності виробництва і вторинності кредиту; вони переконливо довели, що кредит сам по собі не може створювати реального капіталу, що останній виникає тільки в процесі виробництва.

Основоположником капіталотворчої теорії кредиту був англійський економіст Дж. Ло. Згідно з його поглядами, кредит не залежить від процесу відтворення і відіграє важливу самостійну роль у розвитку економіки.

Сутність капіталотворчої теорії кредиту визначається такими положеннями:

1. Кредит, як і гроші, є безпосереднім капіталом, багатством, а тому розширення кредиту означає нагромадження капіталу;
2. Банки – це посередники в кредиті.

Постановка завдання

Метою цієї статті є розгляд та аналіз кредитної діяльності банків, як потреби громадян купити товар за відсутності грошей. Тобто, сьогодні кредит є одним з найважливіших елементів організації суспільного виробництва.

Результати та їх обговорення

Кредитна діяльність комерційних банків полягає в проведенні комплексу дій, що пов'язані із наданням та погашенням банківських позичок. Кредитна діяльність має відповідати певним вимогам і умовам, здійснюватися відповідно до принципів строковості, цільового характеру, забезпеченості та платності кредиту.

До кредитних операцій відносяться такі операції, як:

- здійснення операцій на ринку цінних паперів від свого імені;
- надання гарантій і поручительств та інших зобов'язань від третіх осіб, які передбачають їх виконання у грошовій формі;
- придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, приймаючи на себе ризик виконання таких вимог та прийом платежів (факторинг);
- лізинг [3].

Видача кредиту здійснюється в національній валюті. Щодо кредитів в іноземній валюті, то відповідно до Закону України «Про банки та банківську діяльність» згідно зі статтями 47, 49 та главою 2 Положення «Про порядок видачі банкам банківських ліцензій, письмових дозволів та ліцензій на виконання окремих операцій» (постанова Правління Національного банку України від 17.07.2001 року

№275), банки мають право здійснювати кредитні операції в іноземній валюті на підставі банківської ліцензії та письмового дозволу на здійснення операцій з валютними цінностями [7].

Для того, щоб проаналізувати інтенсивність динаміки використовують ланцюгові і базисні, середньорічні темпи зростання та приросту, коефіцієнти прискорення (уповільнення), випередження та еластичності (табл. 1) [2].

Таблиця 1. Динаміка кредитів, наданих банками України на кінець року

Роки	Кредити, млн. грн.	Абсолютний приріст млн. грн.		Темп зростання, %		Темп приросту, %	
		ланцюговий	базисний	ланцюговий	базисний	ланцюговий	базисний
2007	426867	–	–	–	100	–	–
2008	734022	307155	307155	172,0	172,0	72,0	72,0
2009	723295	-10727	296428	98,5	169,4	-1,5	69,4
2010	732823	9528	305956	101,3	171,7	1,3	71,7
2011	801809	68986	374942	109,4	187,8	9,4	87,8
2012	815925	14116	389058	101,8	191,1	1,8	91,1

Обсяг кредитів, наданих банками України, з 2007 року по 2012 рік збільшився, майже, у 2 рази (на 389058 млн. грн. або на 91 %). Як видно із табл. 1, значний приріст кредитів був саме у 2008 році і збільшився на 307155 млн. грн. або на 72%. Тобто, до 2012 року було збільшення наданих кредитів, але не такими великими обсягами, як з 2007 по 2008 роки. Порівняння ланцюгових темпів зростання дає коефіцієнт прискорення (уповільнення) відносної швидкості розвитку [6]:

$$k_t = \frac{T_{зр,i}}{T_{зр,i-1}}$$

$$k_t = \frac{98,5}{172,0} = 0,57 \text{ – уповільнення;}$$

$$k_t = \frac{101,3}{98,5} = 1,03 \text{ – прискорення;}$$

$$k_t = \frac{109,4}{101,3} = 1,08 \text{ – прискорення;}$$

$$k_t = \frac{101,8}{109,4} = 0,93 \text{ – уповільнення.}$$

Обчислені коефіцієнти свідчать про уповільнення процесу кредитування банками в період фінансової кризи та відновлення (прискорення) в посткризовий період. Але також можна спостерігати уповільнення процесу кредитування у 2012 році.

У 2012 році, у жовтні тривало зростання кредитної підтримки економіки банківським сектором. Кредити надавалися переважно в національній валюті. Основним позичальником залишався сектор нефінансових корпорацій. Серед кредитів, наданих нефінансовим корпораціям, найбільше зросли залишки короткострокових кредитів у національній валюті та довгострокових в іноземній валюті. Кредитування сектору домашніх господарств у жовтні 2012 року активізувалося за рахунок надання

кредитів у національній валюті. Залишки кредитів в іноземній валюті, наданих домашнім господарствам, продовжувало скорочуватися, що сприяло зниженню ступеня валютного ризику [2].

Таблиця 2. Кредити за секторами економіки за період вересень – жовтень 2012 року

Показники	Вересень		Жовтень			
	Залишки на кінець періоду, млрд. грн.	Зміна в річному обчисленні, %	Залишки на кінець періоду, млрд. грн.	Зміна в річному обчисленні, %	Зміна до попереднього місяця, %	Частка у загальному обсязі кредитів, %
Нефінансові корпорації	595,4	4,4	601,1	4,2	1,0	73,7
До 1 року	283,8	19,8	288,2	20,1	1,6	35,3
Від 1 року до 5 років	237,4	-6,6	236,9	-7,8	-0,2	29,0
Більше 5 років	74,3	-6,3	76,0	-4,6	2,4	9,3
Домашні господарства	189,1	-8,8	190,1	-8,2	0,5	23,3
До 1 року	36,7	7,5	37,9	8,4	3,2	4,6
Від 1 року до 5 років	45,8	10,1	46,8	10,3	0,2	5,7
Більше 5 років	106,5	-19,1	105,4	-18,8	-1,1	12,9
Інші фінансові корпорації	18,2	18,9	16,9	8,8	-7,2	2,1
Сектор загального державного Управління	7,7	-11,1	7,8	-10,4	0,0	1,0
Некомерційні організацій, що обслуговують домашні господарства	0,1	-38,0	0,1	-18,0	-3,1	0,0
Усього	810,5	1,1	815,9	1,0	0,7	100,0

Залишки за кредитами, наданими резидентам, за жовтень 2012 року, збільшилися на 5,5 млрд. грн., або на 0,7%, і на 01.11.2012 становили 815,9 млрд. грн.. Кредитна підтримка банками реального сектору економіки здійснювалася переважно в національній валюті (приріст за місяць – 4,0 млрд. грн., або 0,8%). В іноземній валюті значною мірою зросли залишки на рахунках від 1 року до 5 років – на 1,7 млрд. грн., або на 1,7%. В цілому, короткострокові кредити збільшилися на 4,8 млрд. грн., або на 1,5%, а довгострокові – на 0,6 млрд. грн..

Кредити, надані сектору нефінансових корпорацій, були основною складовою зростання кредитів у жовтні 2012 року. Залишки за кредитами нефінансових корпорацій збільшилися за місяць на 5,8 млрд. грн., або на 1,0%, – до 601,1 млрд. грн. Їхня частка зросла з початку року на 1,9 процентного пункту – до 73,7% і залишилася найбільшою в структурі кредитів, наданих резидентам. У річному обчисленні залишки за кредитами, наданими нефінансовим корпораціям, продовжували свою позитивну динаміку. Порівняно з жовтнем 2011 року вони зросли на 1,0%. Помірне кредитування сектору нефінансових корпорацій у 2012 році, насамперед, пояснюється наявністю значних зовнішніх ризиків [1].

Серед кредитів, наданих нефінансовим корпораціям у національній валюті, переважно зросли короткострокові кредити – на 4,2 млрд. грн., або на 2,1%. Серед кредитів в іноземній валюті зросли кредити від 1 року до 5 років – на 2,0 млрд. грн., або на 2,3%. Найвищі темпи приросту в річному обчисленні та з початку року залишалися за короткостроковими кредитами нефінансових корпорацій – 20,1 та 14,7% відповідно.

Значну кредитну підтримку в національній валюті отримали корпорації торгівлі та будівництва. У корпорацій оптової торгівлі спостерігалось характерне зростання короткострокових кредитів у гривнях, отриманих на поповнення обігових коштів для здійснення поточної діяльності. Залишки заборгованості за короткостроковими кредитами в доларах США збільшились у корпорацій сфери інформатизації, виробництва харчових продуктів та напоїв, сільського господарства, торгівлі. Заборгованість за кредитами в доларах США строком від 1 року до 5 років зросла в корпорацій сфери виробництва інших транспортних засобів, наземного транспорту і транспортних послуг [1].

Залишки за кредитами, наданими сектору домашні господарства, збільшилися за місяць на 1,0 млрд. грн., або на 0,5%, і на 01.11.2012 становили 190,1 млрд. грн. зростання стримувалося через значні скорочення залишків за довгостроковими кредитами, наданими домашнім господарствам в іноземній валюті, – на 1,7 млрд. грн., або на 1,8%. Натомість протягом жовтня 2012 року в умовах заборони споживчого кредитування в іноземній валюті зростали залишки кредитів, наданих домашнім господарствам у гривнях: до 1 року – на 1,0 млрд. грн., або на 3,1%, довгострокових – на 1,6 млрд. грн., або на 2,6%. Кредити в національній валюті переважно отримувалися на споживання. У річному обчисленні залишки за кредитами, наданими сектору домашні господарства, у національній валюті збільшилися на 19,8%, з початку року – на 14,9%. Серед них найвищими темпами зросли кредити від 1 року до 5 років – на 32,1 та 24,1% відповідно.

Тенденція скорочення залишків за кредитами в іноземній валюті тривала, починаючи з січня 2009 року. Залишки за кредитами у гривнях почали зростати з II півріччя 2010 року.

Таким чином, завдяки вжитим антикризовим заходам (рефінансування комерційних банків України Національним банком, мобілізація коштів у випадку надлишкової ліквідності) [1], питома вага залишків валютних кредитів у загальному обсязі наданих домашнім господарствам поступово зменшувалася. На 01.11.2012 року вона становила 47,6%, тоді як на кінець 2011 року – 56,9%, на кінець 2010 року – 69,1%, на кінець 2009 року – 72,4%.

Залишки за кредитами, наданими іншим фінансовим корпораціям, зменшилися за жовтень 2012 року на 1,3 млрд. грн., або на 7,2% – до 16,9 млрд. грн. Водночас, у річному обчисленні зростання становило 8,8%, з початку року – 2,7%.

Кредити, надані сектору загального державного управління, залишилися на рівні 7,8 млрд. грн. [1].

Нові кредити включають суми за первинними кредитними договорами, укладеними протягом звітного періоду, а також суми за додатковими договорами, за якими відбулася зміна або суми, або процентної ставки, або суми та процентної ставки.

Загальний обсяг нових кредитів у жовтні 2012 року становив 121,1 млрд. грн., збільшившись за місяць на 7,8%, за 12-місячними кумулятивними даними – на 1,3%. Переважна частка договорів (90,0%) укладалася з нефінансовими корпораціями. Обсяг нових кредитів сектору домашні господарства за місяць зріс на 1,1 млрд. грн., або на 12,4%, за 12-місячними кумулятивними даними – на 1,1%.

Таблиця 3. Нові кредити за період вересень – жовтень 2012 року
(обсяги кредитів, наданих протягом періоду)

Показники	За місяць, млрд. грн.		За місяць кумулятивно				Середня за попередні 12 місяців, млрд. грн.
			млрд. грн.		зміна, %		
	вересень	жовтень	вересень	жовтень	вересень	жовтень	
Нові кредити – усього	112,3	121,1	1321,6	1339,2	-0,8	1,3	110,1
З них:							
Домашнім господарствам	8,9	10,0	98,6	99,6	0,1	1,1	8,2
Нефінансовим корпораціям	100,7	109,0	1193,7	1210,0	-0,9	1,4	99,5

Кредитна діяльність сучасних комерційних банків достатньо багатогранна і включає різні форми та види позичок, наданих юридичним або фізичним особам для одержання доходів, а також банківські послуги кредитного характеру.

Кредитна діяльність банку пов'язана з отриманням найбільшого прибутку та появою найбільших втрат внаслідок настання несприятливих подій. Держава і банки за допомогою інструментів регулювання кредитної діяльності можуть впливати не тільки на її прибутковість та ризикованість, але й на ділову активність суб'єктів господарської діяльності, спрямовуючи кредитні ресурси, насамперед, у ті сфери економіки, розвиток яких найбільше потрібен суспільству.

Висновки

Кожний банк є ланкою загальної кредитної системи держави та у своїй кредитній діяльності на постійній і професійній основі використовує «чужі» кошти (кредитні ресурси), що залучені від широкого та, заздалегідь, невизначеного кола осіб, у тому числі і гроші, що отримані в порядку рефінансування від НБУ, а також інші державні кошти. Тому кредитні ресурси банків набувають публічний характер, а забезпечення реалізації принципів кредитування становить публічний інтерес, який об'єктивно не може бути забезпечений тільки за допомогою цивільно-правового регулювання і передбачає участь уповноваженого державою суб'єкта владних повноважень у відносинах, пов'язаних із кредитною діяльністю будь-якого банку. Зокрема, аналіз правил ст. 49 Закону України «Про банки і банківську діяльність», що регулює кредитні операції банків, дозволяє зробити висновок, що майже всі зазначені правила (заборона надання безпроцентних кредитів, обмеження щодо видачі бланкових кредитів тощо) прямо або опосередковано спрямовані на реалізацію принципів зворотності, строковості, платності і забезпеченості кредитування і при цьому встановлюють обов'язки банків перед державою, від імені якої діє Національний банк України, а не взаємні цивільні права та обов'язки банку і позичальника.

Значна кількість публично-правових кредитних приписів міститься в Господарському кодексі України та в спеціальних законах, що регламентують особливості здійснення окремих видів кредитних операцій (Закон України «Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати», Закон України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю», Закон України «Про фінансовий лізинг» тощо). На забезпечення реалізації принципів кредитування спрямовані також досить складні фінансово-правові норми, сформульовані у вигляді економічних нормативів, резервних і супутніх вимог до кредитної діяльності банків, а також прямі обмеження і заборони, виконання яких є обов'язком суб'єктів кредитних відносин перед державою і уповноваженими органами, що представляють публічні інтереси.

Список використаної літератури

1. Бюлетень Національного банку України. – 2012. – №2.
2. Бюлетень Національного банку України. – 2012. – №12.
3. Васюренко О.В. Банківські операції: Навч. посібн. – 6-те видання, перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 318 с. – (Вища освіта XXI ст.).
4. Круш П. В. Гроші та кредит : навч. посібн. / П. Круш, О. Клименко. – К.: – 2010.
5. Щетинін А.І. Гроші та кредит. Підручник. Видання 3-тє, перероблене та доповнене. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 432 с.
6. Очуренко С.В.: Реалізація принципів банківського кредитування в фінансовому праві України [Електронний ресурс]. – Режим доступу www.nbu.gov.ua/e-journals/Chaau/2012-2/12osvfpu.pdf.
7. Національний банк України: Чи правомірним є надання банками кредитів в іноземній валюті [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=80704.

Стаття надійшла до редакції 27.03.2013

Оценка кредитной активности банковской системы: современные тенденции

А. Русина, А.В. Лучина

Киевский национальный университет технологий и дизайна

В статье рассмотрены материалы о кредитной деятельности коммерческих банков, от которой формируется значительная часть прибыли. Определено понятие «кредит». Также проведен анализ предоставленных банками кредитов за период сентябрь – октябрь 2012 года.

Ключевые слова: кредитная деятельность, анализ кредитов, нефинансовые корпорации, домашние хозяйства.

Evaluation activity credit banking system: current trends

Rusina I., Luchina A.

Kyiv National University of Technologies and Design

The article deals with materials on credit to commercial banks, of which formed a significant part of the profits. The concept of «credit». Also analyzed loans granted by banks for the period September – October 2012.

Keywords: credit activities, analysis of credit, nonfinancial corporations, households.